

MODERNITATEA – INTERPRETĂRI ȘI CARACTERISTICI**MODERNITY – INTERPRETATIONS AND CHARACTERISTICS****ANA MITRIUC,**doctorandă, asistentă universitară,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice<https://orcid.org/0009-0004-4284-7434>

CZU 316.7

DOI <https://doi.org/10.55383/amtap.2024.2.21>

Societatea modernă poate fi definită ca un spațiu istoric traversat de schimbări profunde atât la nivel social cât și la nivel cultural. Din punct de vedere social, epoca contemporană este marcată de multiple crize care au loc în toate domeniile de activitate, dar și de diverse modernizări care apar în aceste domenii, indiferent de voința omului. Toate aceste metamorfoze, modificări și fluctuații se resimt, poate, cel mai mult în domeniul culturii. Cultura devine astăzi un spațiu de rezonanță al schimbărilor la toate nivelele sistemului social. Termeni precum „epocă modernă”, „artă modernă”, „filosofie modernă”, „viață modernă” etc. sunt utilizați din ce în ce mai mult atât în teorie cât și în practică. Cu siguranță, noțiunea de „modern” sau „modernitate” a păstrat în palierul său și un anumit sens original, dar, în același timp, a căpătat noi semnificații în corespundere cu evoluția și transformările care au loc în societate. Lucrarea în cauză se axează pe analiza noțiunii de modernitate, tratată din punct de vedere filosofic, antropologic și sociologic.

Cuvinte-cheie: cultură, modernitate, modern, modernism, modernizare, modernitate tendențială

Modern society can be defined as a historical space crossed by profound changes both at the social and cultural levels. From a social point of view, the contemporary era is marked by multiple crises that take place in all the fields of activity, but also by various modernizations that occur in these fields, regardless of the will of man. All these metamorphoses, changes and fluctuations are felt, perhaps, most in the field of culture. Culture today becomes a space of resonance of changes at all the levels of the social system. Terms such as “modern era”, “modern art”, “modern philosophy”, “modern life” etc. are used more and more both in theory and in practice. Certainly, the notion of “modern” or “modernity” has preserved in its level a certain original meaning, but, at the same time, has acquired new meanings in accordance with the evolution and transformations taking place in society. The paper in question focuses on the analysis of the notion of modernity, treated from a philosophical, anthropological and sociological point of view.

Keywords: culture, modernity, modern, modernism, modernization, tendentious modernity

Introducere

Astăzi cultura devine un spațiu de rezonanță al transformărilor care au loc la toate nivelurile sistemului social. Sensul și semnificația conceptului de cultură au fost influențate de schimbările profunde care s-au produs în epoca modernă. Termeni precum „epocă modernă”, „artă modernă”, „filosofie modernă”, „viață modernă” etc. sunt utilizați din ce în ce mai mult atât în teorie cât și în practică.

Pentru început vom analiza conceptul de modernitate, principiile și caracteristicile acestuia. Tot aici vom încerca să clarificăm sensul modernității, conturat în studii clasice din științele sociale, care par a fi relevante și utile pentru a înțelege realitatea socială. Ulterior, vom reprezenta un demers hermeneutic aplicat schimbărilor culturale din secolul XX, precum și unele evaluări teoretice referitor la acestea.

Modernizarea versus modernitatea

Pentru o explicație într-un sens mai larg a noțiunii de modernitate, ne vom concentra asupra interpretării oferite de sociologul român Oltea Mișcol, inclusă în lucrarea *Cultură și comunicare*. Etimologia cuvântului face trimitere la cuvântul latin *modernus* – modern, *de modo* – despre drum. În limbajul cotidian semnificația noțiunii de modern se alimentează din înțelesul original, „modern”,

ceea ce ar însemna „recent”, ceea ce aparține timpului prezent sau unei epoci relativ recente, iar din punct de vedere teoretic, capătă alte semnificații, mult mai precise. Conceptul de modernitate a păstrat ceva și din înțelesul original, dar, totodată, a căpătat sensuri noi, care se înscriu pe două traiectorii semantice diferite: prima urmărește o justificare și o aplicabilitate de ordin istoric, iar cea de a doua are o semnificație antropologică, trans-istorică [1 p. 97].

Modernitatea, în sensul original al termenului – cel de progres sau evoluție lineară – a apărut pentru prima dată în spațiul occidental și a căpătat denumirea de modernitate clasică. Modernitatea se consideră perioada care a adus ceva nou, radical diferit față de epocile anterioare. Modernitatea reprezintă o configurație istorică care depășește formele trecutului, privind spre el cu superioritate, disprețuitor și arogant. Performanțele modernității – tehnice și științifice – au transformat trecutul premodern într-o perioadă a eroilor și a necunoscutului, a barbariei și a violențelor iraționale.

Stabilită în Renaștere, marcată de Epoca Iluminismului și a revoluțiilor de la sfârșitul secolului XVIII, modernitatea a provocat o ruptură fundamentală în structurile anterioare ale vieții sociale. Secolele XIX și XX reprezintă perioada în care modernitatea și-a confirmat pe deplin existența prin dezrobirea indivizilor de sub tutela religiilor și impunerea arbitrară a guvernelor de moștenitori.

Modernizarea și modernitatea reprezintă teme comune în științele sociale. Conceptele date au beneficiat de o literatură copioasă ca număr de titluri, de diverse studii, explicații și interpretări oferite de numeroși filosofi. Gândirea marelui iluminist Jean-Jacques Rousseau, considerată prima mare critică a modernității, face apel la stabilirea armoniei în natură contrar confuziei sociale și a inegalității. Voința generală devine pentru Rousseau instrumentul de luptă împotriva inegalității [2 p. 37].

J.-J. Rousseau critică societatea cu scopul de a ilumina rațiunea, deoarece locul ordinii, al armoniei și al rațiunii se regăsește în societate. Astfel, autorul tinde să readucă omul în această ordine pentru a scăpa de confuzia și haosul creat de organizarea socială.

Pentru filosofii iluminiști concepția despre modernitate este una revoluționară și nimic mai mult. În viziunea lor, modernitatea nu definește nicio cultură, nicio societate, dar mai degrabă vine să încurajeze luptele împotriva societății tradiționale decât să clarifice mecanismele de funcționare ale unei societăți. Aceasta nu reprezintă altceva decât un dezechilibru, termen care ține de domeniul sociologiei.

Modernitatea – explicații și interpretări

Cunoscut pentru rolul său în dezvoltarea unei teorii științifice, a schimbării culturii, antropologul american Julian Steward atribuie modernității un caracter neutru, semnificând modificarea calitativă a unor structuri și modele fundamentale.

Lărgirea perspectivei de abordare își găsește expresia maximă în concepția antropologilor americani Lloyd Rudolph și Susanne Hoebert Rudolph, care apelează la dialectica continuității și a discontinuității. Atribuind modernitatea posibilului și potențialului, ambii autori abordează subiectul dat pornind de la prezența unor configurații latente în cadrul oricărei societăți și a oricărei culturi, numite „potențialități alternative”, care, în dependență de condițiile istorice, pot deveni sursă de identitate, de structuri și norme noi sau transformate. O astfel de perspectivă șterge din calitatea stadiului istoric al modernității [1 p. 98].

În accepțiunea antropologului francez Danielle Desmarais, modernitatea s-ar întemeia pe patru poli mari, prezenți, fără îndoială, în fazele istorice anterioare, care mai târziu vor căpăta forme specifice, în dependență de țară și perioadele contemporane.

Contribuția autorului capătă valoare prin celebra sa lucrare *Transformations de la moderne et pratique (auto)biographiques*, care a apărut în baza unui proiect de reflecție asupra viitorului. Prima parte a lucrării tratează efectele schimbărilor majore ale societății asupra producției, a unei posibile figuri a subiectului, a unui individ hipermodern. Tot materialul evidențiază relația dintre individ și colectiv, dintre spațiul privat și cel social, precum și provocările modernității, care sunt atât politice cât și etice.

Inițial, D. Desmarais operează cu termenul de modernitate, după care descrie rolul polilor pe care se bazează modernitatea. Primul pol îl reprezintă politica și configurațiile sale. Făcând parte din modernitatea occidentală, D. Desmarais bazează pe libertatea și egalitatea indivizilor, care reprezintă fundamentul democrației și contribuie la apariția statului ca națiune. Al doilea pol este cel al economiei după care urmează al treilea – polul modurilor de producție și consum, modurile de dezvoltare industrială și tehnologică. În cele din urmă, al patrulea pol se atribuie culturii și lumii simbolice [3 pp. 16-17].

Antropologul Mihai Burlacu subliniază că conceptualizarea modernității pornește de la ideea că „a fi modern” implică adoptarea normelor și valorilor din Occident. În accepțiunea autorului, societățile, care nu urmează „modelul occidental”, sunt considerate „a fi blocate în trecut – înapoiate, inferioare” [4 p. 73].

M. Burlacu face referință la lucrarea Cultural Anthropology: The Human Challenge, în care antropologul american William Haviland consideră că procesul de modernizare cuprinde cinci dimensiuni interconectate: dezvoltarea tehnologică, dezvoltarea agricolă, industrializarea, urbanizarea și dezvoltarea telecomunicațiilor [4].

Esența acestui algoritm este susținută de M. Burlacu în cunoscuta lucrare Elemente de antropologie și filosofie a culturii, printr-o descriere minuțioasă a acestora. Primele trei sunt dimensiunile la care apelează Danielle Demarais, Rene Guenon și nu numai. Merită luată în considerație și ultima dimensiune a lui Giddens, care implică creșterea accelerată a capacităților de procesare și distribuire a știrilor, prețurilor produselor, modei, divertismentului și a opiniilor publice și religioase la nivel global.

Reprezentanții antropologiei culturale conferă modernității și modernizării sensul de fenomene universale, trans-istorice, omniprezente în dezvoltarea societății umane.

Până în anii '60 ai secolului XX modernitatea a fost studiată de întemeietorii sociologiei Emil Durkheim, Karl Marx și Max Weber. Contribuția acestor filosofi la stabilirea academică a sociologiei ca știință își găsește valorificarea în modelul teoretic de explicare, înțelegere și analiză a societății moderne înrădăcinate în Europa.

Important este să amintim că sociologia a apărut în secolul XIX ca o consecință a modernității. Modernitatea clasică a luat naștere în urma schimbărilor radicale derivate din procesul de industrializare și raționalizare, din constituirea statului național și din diferențierea între sfera publică și cea privată.

Ideea de modernitate, în forma ei cea mai ambițioasă, a pornit de la afirmația sociologului francez Alain Touraine, care spunea că omul este ceea ce face și că, de aceea, trebuie să existe o corespondență tot mai eficientă între știință, tehnologie, administrare sau organizarea societății prin lege și viața personală, care trebuie să fie animată de interes și de voința de a se elibera de toate constrângerile [2 p. 8].

În cunoscutul volum Critica de la Modernidad, Alain Touraine amintește concepția marelui sociolog Max Weber, în viziunea căruia modernitatea exclude orice finalitate, implică secularizarea și dezamăgirea. Modernitatea weberiană exprimă intelectualizare și ruptura vădită cu finalismul spiritului religios, care se referă mereu la sfârșitul istoriei, la realizarea completă a proiectului divin sau la dispariția unei umanități pervertite, infidelă misiunii sale.

Pentru marii gânditori Auguste Comte, Friederich Hegel și Karl Marx sfârșitul istoriei este mai degrabă sfârșitul unei preistorii și începutul unei dezvoltări conduse de progresul tehnic, eliberarea nevoilor și triumful spiritului. Spre sfârșitul secolului XIX sociologia pune în centrul ei un șir de opoziții: opoziția dintre tradițional și modern, opoziția dintre comunitate și societate (prezentă la sociologul german Ferdinand Tonnies), opoziția dintre solidaritatea mecanică și cea organică (care apare și se menține în gândirea sociologului francez Emile Durkheim), opoziția de atribuire și realizare (acceptată de antropologul american Ralph Linton), opoziția de termeni ai axelor (care definește variabilele-pattern ale sociologului american de tradiție clasică Talcott Parsons), opoziția de holism

și individualism (apărută mai recent, care se evidențiază la antropologul francez Louis Dumont) [2 p. 35].

Un aport considerabil la studierea modernității și-a adus sociologul englez Anthony Giddens, care oferă acesteia o imagine viguros integrată, concepută ca un efort global de producție și control, ale cărei patru dimensiuni principale sunt: industrialismul, capitalismul, industrializarea războiului și supravegherea tuturor aspectelor vieții sociale. În viziunea autorului, modernizarea este tendința principală a lumii moderne, care va duce, inevitabil, spre o globalizare totală.

Anumite reflecții despre evoluția modernă a societății ne oferă renumitul sociolog român Constantin Schifirneț în lucrarea *Modernitatea Tendințială*. Autorul caracterizează modernitatea prin prisma a trei direcții de cercetare. Potrivit primei direcții, modernitatea se produce și se manifestă în același mod în toate societățile. Corespunzător acestei direcții, societățile non-occidentale ar trebui să parcurgă aceleași faze de evoluție unică, devenind moderne dacă sunt industrializate, urbanizate și democratizate. Potrivit celei de a doua, modernitatea non-occidentală este una târzie și, inevitabil, ea este rezultatul reproducerii modernității occidentale. Analizând modernitatea târzie, autorul se referă la o modernitate produsă mai târziu decât în Occident, dar o modernitate care ar urma același trend ca în Occident. Cea de-a treia direcție susține că modernitatea specifică societăților non-occidentale se diferențiază datorită relativei independențe a tradițiilor culturale față de dezvoltarea economică, tradiții adânc imprimare în subconștientul colectiv al populației, dar care pot fi compatibile cu valori ce promovează dezvoltarea economică și, implicit, modernitatea și modernizarea de tip european [5 pp. 11-12].

Filosoful francez Rene Guenon, în lucrarea *Criza lumii moderne*, considerată o lucrare de pionierat, în scopul de a asigura științelor un statut de independență, negând tot ceea ce le depășește, subliniază: „Concepția modernă a separat radical științele de orice principiu superior și le-a privat de orice semnificație profundă, și chiar de orice interes real, din punct de vedere al cunoașterii; incluzându-le într-un domeniu mărginit, ea nu poate ajunge decât într-un impas” [6 p. 77].

De o actualitate certă sunt și considerațiile filosofului francez Julien Benda. Ne aflăm în fața unei „răsturnări” de situație de proporții istorice și este necesar să reținem ceea ce menționează autorul: „Cu o conștiință clară care va ului istoria, cei care, timp de douăzeci de veacuri, au încercat să discrediteze pasiunile realiste în beneficiul unei transcendențe au început să transforme aceste pasiuni și curente care le sprijină în virtuți supreme și să nu mai aibă decât dispreț pentru existența care, într-un fel sau altul, se situează dincolo de temporal” [7 p. 89].

Concluzii

Modernitatea este un concept complex și multidimensional care se opune evoluției simple a istoriei și definește o schimbare fundamentală a structurilor sociale, culturale și economice. Diversele interpretări ale modernității, de la perspectivele sociologice de Durkheim, Weber și Marx la cele antropologice și filosofice, subliniază profunzimea și diversitatea fenomenului. Modernitatea, caracterizată prin industrializare, urbanizare, democratizare și globalizare, este mai mult decât o etapă istorică: este un proces dinamic al progresului tehnologic și al schimbării relațiilor sociale și economice.

Criticile asupra modernității, exprimate de gânditori precum Jean-Jacques Rousseau, Rene Guenon sau Julien Benda, subliniază aspectele negative ale fenomenului, incluzând pierderea valorilor tradiționale, dezumanizarea și superficialitatea culturii. În schimb, perspectivele oferite de Anthony Giddens și Constantin Schifirneț oferă un tablou mai general al modernității, indicând complexitatea relației între tradiție și modernizare și, mai ales, rolul acesteia pentru societățile non-occidentale.

În consecință, modernitatea reprezintă atât un progres al cunoașterii și al libertății individuale cât și o sursă de provocări sociale, politice și etice. Modernitatea necesită, deci, un mod de abordare critic și interdisciplinar, capabil să analizeze impactul ei asupra culturii și identității umane.

Referințe bibliografice

1. MIȘCOL, O. *Cultură și comunicare*. București: OSCAR PRINT, 2000.
2. TOURAINE, A. *Critica de la modernidad*. Paris: Fayard, 1992. ISBN 2-213-03005-7.
3. DEGMARAIS, D. *Transformations de la modernité et pratiques (auto) biographiques*. PU Quebec, 2012. ISBN 978-2-7605-3461-2.
4. BURLACU, M. *Elemente de antropologie și filozofie a culturii*. Brașov: Editura Universității „Transilvania”, 2013. ISBN 978-606-19-0334-4.
5. SCHIFIRNEȚ, C. *Modernitatea tendențială*. București: Tritonic, 2016. ISBN 978-606-749-110-4.
6. GUENON, R. *Criza lumii moderne*. București: Humanitas, 2008. ISBN 978-973-50-1316-5.
7. BENDA, J. *Trădarea cărturarilor*. București: Humanitas, 2007. ISBN 978-973-50-1846-7.